

¹Сєріков Я., канд. техн. наук, доц.,
²Коженєвські Л., д-р екон. наук., проф.,
¹Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекєтова, Україна
²Європейська асоціація безпеки, Польща, Президент асоціації

ДЕФІНІЦІЯ ПОНЯТТЯ «БЕЗПЕКА»

Безпека – це об'єктивний стан системи, наприклад, «людина – навколишнє середовище», який полягає у відсутності загрози, стан, що сприймається суб'єктивно через одиниці або групи [1, 2].

Отже, в системі «людина – соціальне середовище», стан безпеки являє собою комплекс взаємно пов'язаних факторів і їх рівнів, які роблять вплив різного ступеня на взаємозв'язки системи, що в результаті позначається на виникненні, розвитку й результатах суспільних явищ, які негативно впливають на здоров'я, життя й інші цінності в конкретному суспільстві (суспільний лад, свобода, віра, майно тощо) [1, 3 – 5].

Значення, яке присвоєне тут терміну «безпека», асоціює це поняття з предметами, позначеними цією назвою (своєрідність, характерна риса цієї назви). Сукупність цих предметів становить сферу існування назви як категорії. Слово «безпека» іноді асоціюють з латинським *sine cura* (securitas). У сучасних словниках «безпека» означає «стан, при якому відсутня загроза, стан спокою, впевненості» або «психічний чи юридичний стан, у якому одиниця має почуття впевненості, опори в іншій людині або в чітко діючій юридичній системі; антитеза загрози». Отже, фактично, характерні риси цього терміну, що підкреслюють значення поняття «безпека», є набором антитез «загрози».

Загрози – це потенційні причини небажаного стану системи, наприклад, «людина – соціальне середовище», (людини як суб'єкта, суспільної системи, організації, природних ресурсів). Загрози не є категорією буття, тому що вони завжди належать до певного суб'єкта, для якого мають руйнівний характер. Загрози можуть бути причиною шкідливих і (або) небезпечних наслідків тому, що кожний суб'єкт (людина, система, організація, природні ресурси) характеризується меншою або більшою піддатливістю, деякими перевагами, що дають можливість перетворення потенційної загрози на шкоду (реалізації загрози).

Для виникнення загрози потрібні певні можливості, які полягають у самому суб'єкті, до якого вони відносяться, що перебувають в його оточенні або у відносинах даного суб'єкта з оточенням. Отже, загрозу можна характеризувати як негативний потенціал (руйнуючий, загрозливий), що має здатність до руйнування системи шляхом впливу на її компоненти, складові чи між системні зв'язки.

Стан безпеки обов'язково сполучений із навколишнім середовищем, в якому він виникає, існує й розвивається. При цьому, «навколишнє

середовище» може мати географічний, суспільний, політичний характер тощо. В результаті джерела загроз і умов навколишнього середовища обумовлюють стан безпеки.

На сьогодні існують два основні поняття терміну «безпека», які умовно називаються негативним і позитивним.

Вузьке поняття, яке Йозеф С. Ніс називає *негативним* [53], відноситься до безпеки як до стану, що характеризується відсутністю загроз. Воно, по суті, концентрується на аналізуванні дій суб'єкта для охорони його істотних внутрішніх цінностей перед загрозами. Безпека в цьому випадку визначена як протиставлення загрозі.

Друге поняття, позитивне, є більш широким, воно має на увазі моделювання впевненості збереження, володіння й вільного розвитку суб'єкта. При цьому безпека визначається як здатність до креативної активності суб'єкта.

З метою моделювання ситуацій, що можуть формуватися в системах різного типу, запропонована наступна класифікація руйнуючих сил (загроз) і перелік способів зменшення збитку при їхній реалізації [54]:

1. Попередження створення і накопичення визначених форм енергії (наприклад, гідравлічної енергії в масі води, виробництво й накопичення вогнепальної зброї тощо).

2. Зменшення кількості накопиченої енергії (наприклад, зменшення кількості хімічних речовин, об'єму складів вибухових речовин, обмеження кінетичної енергії механічних систем, машин).

3. Попередження неконтрольованого вивільнення енергії (наприклад, впровадження систем запобігання аварій на теплових, атомних електростанціях; систем контролю кінетичної енергії механічних систем, машин).

4. Зменшення швидкості вивільнення енергії з джерела й відповідне модифікування її розміщення у просторі (наприклад, зменшення швидкості спалювання легкозаймистих матеріалів, редукція витікання газу з балону).

5. Розподіл у просторі або часі енергії, що вивільнюється від живих організмів або неживих структур, яким загрожує знищення (наприклад, евакуація жителів, яким загрожує виверження вулкана).

6. Огородження небезпечної енергії матеріальним бар'єром (наприклад, ізолювання електричних проводів, застосування захисних рукавиць).

7. Застосування відповідної конструкції поверхні для прийняття удару або зіткнення організмів і об'єктів з небезпечною енергією (наприклад, установка амортизуючих пристроїв, заокруглення або пом'якшення матеріалу країв об'єктів чи предметів).

8. Захист організму або об'єкта за допомогою перенесення чи перетворення енергії (наприклад, завдяки відповідній конструкції будинків забезпечується їх захист при землетрусах).

9. Створення рятувальних служб для своєчасного виявлення загрози, а при її реалізації – призупинення її поглиблення й розширення; оцінювання

збитків (наприклад, пожежні, рятувальні, дорожні служби).

10. Ремонт і реабілітація об'єкта, які відновлюють його структурну й функціональну стабілізацію.

Дефініції поняття безпеки концентруються на її об'єктивних і суб'єктивних аспектах. *Об'єктивний стан безпеки* відноситься до існування (наявності) або відсутності реальних загроз, які незалежні від чийогось (суб'єктивного) сприйняття або відчуття. Зате *відчуття безпеки* – це є аспект, що полягає в усвідомленні існування загроз, при недостатності такого усвідомлення або при недостатності знань про можливості запобігання небезпеки (загрози).

Як лексичне значення, поняття «безпека» відноситься до таких категорій:

а) *об'єктивної*: «ситуація безпечна»; «протилежність загрози»;
або

б) *суб'єктивної*: «психічний або юридичний стан, в якому особистість відчуває почуття впевненості, підтримки з боку іншої особи або добре діючої юридичної системи»; «стан спокою, впевненості».

До цих двох категорій належить і визначення «безпечний», тобто:

а) «дає почуття безпеки, що захищає від загрози»;
або

б) «такий, що не перебуває під загрозою, що відчуває почуття безпеки».

Як лексичне значення, поняття «загроза» відноситься до таких категорій:

а) *об'єктивної*: «ситуація, небезпечна для життя і здоров'я»;
або

б) *суб'єктивної*: «психічний або юридичний стан, в якому особистість не відчуває почуття впевненості, підтримки з боку іншої особи або добре діючої юридичної системи».

Література:

1. Korzeniowski L.F. Serikov Y.A. (współautor, 50%): Europejski wymiar securitologii. Monograf. Kraków: EAS, 2011. – 244 s.

2. Серіков Я.О., Коженевські Л. Ф. Безпека життєдіяльності – секюрітологія. Проблеми, завдання, шляхи вирішення. Моногр. Х.: ХНАМГ, 2012. Ч. 1 – 170 с., Ч. 2. – 332 с.

3. Серіков Я. О. Проблеми забезпечення безпеки функціонування антропогенних систем. «Securitologia / Securitology / Секюрітологія» Zeszyty Naukowe European association for security. 2008, nr. 6, s. 55 – 66.

4. Porada V. Teoretický rozbor policejní informace, situace a identifikace policejní činnosti. Praha: «Bezpečnostní teorie a praxe». Sborník Policejní akademie ČR 2003.

5. Frei D. Sicherheit. Grundfragen der Weltpolitik. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer 2007, s. 17 – 21.

6. Haddon W. jr. On the escape of tigers: An ecological note / Injury prevention and control. London and New York: Taylor & Francis 2000, p. 13 – 15.